

privážali korenie nie viac než 5 – 6 lodí, čo bolo 2-3 krát menej než privážali Benátčania pred otvorením južnej morskej cesty. No dopyt po korení bol aj napriek tomu v Európe veľký. Шахмалиев Э.М. С.д., S. 89.

¹⁴³ Okrem Širvānu boli podľa jeho slov ďalšími dôležitými producentmi hodvábu provincie Gilán, Mázandarán a Veramine. Membré M. *Mision to the Lord Sophy of Persia (1539-1542)*. London : School of Oriental and African Studies, University of London, 1993, s. 77.

¹⁴⁴ *A Narrative of Italian Travels in Persia in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*. С.д., s. 225.

¹⁴⁵ K problému anglického obchodu v Širvāne v 16. storočí pozri štúdiu: Rybár L. Úloha Širvānu v kontexte anglicko-perzskej obchodnej politiky v 16. storočí. In *Acta Historica Posoniensia*. XXI, 2013, v tlači.

L. Rybár

A DESCRIPTION OF THE SHIVRAN TERRITORY IN WRITINGS OF EUROPEAN TRAVELERS AND GEOGRAPHERS AND ITS ROLE IN THE TRADE BETWEEN EUROPE AND ASIA FROM ANCIENT TIMES TO THE XVI CENTURY

Key words: *Shivran; Caucasian Albania; trade between Europe and Asia; Herodotus; Strabo; Pliny the Elder; William of Rubruck; Marco Polo; Afanasy Nikitin.*

The role of Shivran territory (Caucasian Albania) is investigated as crossways of trade routes in the context of the trade between Europe and Asia from ancient times to the XVI century. The basic documents are writings of European travelers and geographers - Herodotus, Strabo, Pliny the Elder, William of Rubruck, Ruy González de Clavijo, Marco Polo, Ambrogio Contarini, and Afanasy Nikitin. There are also writings of Arabian authors - Al-Masudi, Abu'l Qasim Ubaid'Allah ibn Khordadbeh and others. From the XII century Shivran was very attractive not only for Russian, but also for European merchants, as is evidenced by messages of travelers, who had visited this territory.

M. Daniš

VÝRAZNÉ AUTORITY V DEJINÁCH PRÁVNEHO MYSLENIA

Статья посвящена известным корифеям в истории правовой мысли. Их идеи звучат особенно актуально в период современного кризиса морали. В историческом контексте рассматриваются взгляды Сократа, Цицерона, Вольтера, Канта, а также современных ученых Р. Дворкина и Л. Фуллера.

Ключевые слова: *история права; кризис морали; Сократ; Цицерон; Вольтер; Кант.*

Žijeme v dobe, keď je takmer každá oblasť nášho života poznačená krízou. Hľadáme príčiny kde sa len dá, avšak málokto si uvedomí, že skutočnou príčinou situácie, v ktorej sa naša spoločnosť nachádza je kríza našej morálky. Kríza spočíva v úpadku mravných hodnôt, absencii autorít, strate tradícií, prehlbujúcom sa relativizme, znižovaní nárokov na verejnú i súkromnú morálku.

Je nanajvýš aktuálne začať hovoriť o morálnych autoritách. Predovšetkým v oblasti práva, kde sa tento úpadok odzrkadľuje takmer vo všetkých stránkach, či už v zákonodarných kompetenciách, súdnom aparáte, alebo samotnom prístupe k dodržiavaniu právnych noriem. Prevláda tendencia nazerať na dobré a správne, len ako na vec súkromnej záľuby a individuálnej mienky. V priebehu vývoja spoločnosti sa morálka podstatne privatizovala – stala sa predmetom vôle jednotlivca, jeho preferencií, emócií a osobného prospechu. práve tento „pohyb od morálnej autority k morálnej autonómii mal za následok relativizáciu morálky a jej poníženie na stupeň „osobnej preferencie“¹. Je načase začať uvažovať o liečbe, ktorá si vyžaduje práve existenciu morálnej autority, ktorá by svojimi mimoriadnymi osobnými vlastnosťami a charizmou dokázala zvrátiť alebo aspoň zmierniť krízovú situáciu v spoločnosti, v oblasti práva predovšetkým. Je dôležité nájsť a disponovať práve takou morálnou autoritou, ktorá sa teší vážnosti a uznaniu do takej miery, že sa jej v danej spoločnosti neformálne priznáva viac alebo menej rozsiahla kompetencia určovať alebo iným spôsobom modifikovať právne normy.

História nás učí. Na to, aby sa človek vedel v istých okamihoch správne rozhodnúť potrebuje poznať svoju históriu. Potrebuje sa poučiť z chýb a omylov svojich predkov, potrebuje sa zamyslieť nad múdrosťou myšlienok uznávaných, inšpirovať sa názormi skúsených, vytvoriť si svoj vlastný názor a následne sa rozhodnúť. To platí aj pre rozhodovanie sa v oblasti práva, či už je človek na strane zákonodarnej, súdnej, alebo tej, ktorej postavenie, činnosť a vzťahy sú právnymi normami upravované.

Autority, ako Sokrates, Cicero, Voltaire, Grotius či Kant nie sú vybrané náhodne. Majú spoločné jedno – všetci mali dar spôsobiť akúsi revolúciu v právnom myslení. ide o výnimočných ľudí, ktorých spôsob nazerania na právo bol niečím novým a priekopníckym. Nielenže boli schopní obohatiť celosvetové kultúrne dedičstvo, ale pričínili sa nemalým podielom o to, v akej podobe máme a vnímame právo dnes.

Prínos Sokrata je v jeho neobyčajnom presvedčení o spravodlivosti zákonov a rešpekte k ich záväznosti. Dokázal to svojim podriadením sa rozsudku, ktorý znel na trest smrti. Absolútne nebral do úvahy fakt, že verdikt je nespravodlivý. Odovzdával sa „spravodlivosti“ s obdivuhodnou dôverou v celý právny systém. Principiálne odmietal akékoľvek porušenie práva. Úlohou v tomto prípade nie je kritizovať nespravodlivosť, ktorá sa mu udiala alebo zaujímať benevolentný postoj k nespravodlivým verdiktom súdu, ale poukázať na poslanstvo Sokrata, spočívajúce vo viere v správnosť a potrebnosť právneho systému, ako jedného zo základných pilierov a prostriedkov na udržanie poriadku, mieru a spravodlivosti v spoločnosti. Úcta k zákonom, typická pre celé antické právne myslenie².

Vlastnosti známeho mysliteľa rímskej antiky M. T. Cicera sa podpísali na veľkolepej prezentácii úcty a obdivu k rímskemu právu. Poukazujúc na hrozbu bezprávia vo vtedajšom režime vládnutia a úvahami o spravodlivosti, čestnosti

a slušnosti Cicero ako morálna autorita prezieravo využíva na upresnenie podstaty a významu práva.

Huga Grotiusa, skvelého právnika, s brilantným intelektom možno tiež pokladať za výnimočnú osobnosť – jeho myšlienky a názory týkajúce sa medzinárodného práva (*ius gentium*) boli plne akceptované a všeobecne uznávané. Ako zakladateľovi medzinárodného práva mu patrí čestné miesto medzi morálnymi autoritami v dejinách práva.

Obhajca spravodlivosti, slobody a ľudskej cti. Morálna autorita svojej doby, ktorej sa dostalo obdivu, rešpektu a cti ešte za jej života. Ostro vystupujúca proti bezpráviu, fanatizmu, resp. legálnemu zločinu v podobe bezduchého súdnictva, krutého vyšetovania a mučenia. Cieľavedomo a vytrvalo bojujúca za poľudštenie právneho systému. To je Francois Marie Aroute – Voltaire, morálna autorita z obdobia francúzskeho osvietenstva.

A konečne Immanuel Kant, autorita, ktorá dáva myšlienkam o práve, najmä prístupu k nemu nový rozmer. Prináša hlboké a obsírne úvahy, ktoré tak výrazne zasahujú do myslenia iných, že dejiny nasledujúcich storočí sú charakteristické najmä „receptiou, šírením, potieraním, pretváraním a znovuprijatím Kantových ideí“³. Jeho kategorický imperatív, prihovárajúci sa nášmu vnútornému svetu, svedomiu slovami „*konaj tak, akoby sa maxima tvojho konania mala prostredníctvom tvojej vôle stať všeobecným zákonom*“ nenechá ľahostajnú a chladnú žiadnu myseľ, ktorá príde akýmkoľvek spôsobom do kontaktu s právom. V tomto smere je potrebné spomenúť i R. Dworkina a L. Fullera.

Pohľadom naspäť do histórie je zaujímavé a pomerne obohacujúce pozastaviť sa pri niektorých názoroch významných mysliteľov a zamyslieť sa nad teóriami. Už v Antike zistíme, „že oblasť práva nebola oddelená od oblasti morálky tak jasne, ako je tomu v súčasných diskusiách, v ktorých sa prísne pojmovo rozlišuje medzi právom a morálkou. Výrazmi „mrav“, „zvyk“, „zákon“ sa označuje nielen to, čo je morálne správne, ale i čo právne vymožitelné. Morálnou autoritou bol svojou existenciou už samotný zákon.“

Sokrates zaraďujúci sa k špičke svetových filozofov vôbec, sa stal morálnou autoritou ochraňujúcou právo najmä post mortem. Počas svojho života obhajoval téze, „že konať bezprávie je za všetkých okolností nesprávne“⁴. Hlboká viera a presvedčenie v toto tvrdenie sa naplnila jeho rozhodnutím, že nevyužije ponúknutú možnosť k úteku z väzenia, keď bol obvinený, že „neuznáva bohov, ktoré uznáva štát, a zavádza iné, nové božstvá a ďalej tým, že kazí mládež“⁵. Bol presvedčený, že princíp nestrácajú svoju platnosť len preto, že sa stala táto príhoda“⁶. Na svoju obranu vo svojej obhajobe s oduševnením vyhlásil: „... radšej musím na strane zákona a práva podstúpiť všetky nebezpečenstvá, než sa zo strachu pred väzením, alebo smrťou pridať k vám, keď sa uznášate o veciach nespravodlivých“⁷. S hrdosťou vyhlasoval, že „*nikdy nikomu v ničom nepovolil proti právu*“⁸. „Človek nikdy nesmie jednat' nespravodlivo a je nevyhnutné dodržiavať dohody, pokiaľ sú spravodlivé“⁹. Dohodu chápal za kúsi mlčanlivú zhadu so zákonmi.

Sokratovo uvažovanie je nasledovné: „a) štát (rovnako ako rodičia) umožňuje svojim občanom užívať určité dobrodenia, b) pokiaľ tieto dobrodenia prijímame, zaväzujeme sa k rešpektu k zákonom, ako k protislužbe, c) bolo by morálne nesprávne

prijímať len výhody, ktoré poskytuje život v štáte a nepočítať i s možnými nevýhodami, ktoré odtiaľ plynú, alebo môžu plynúť, d) pokiaľ súhlasíme s tým, že sa budeme riadiť zákonmi, zaväzujeme sa rovnako k tomu, že budeme pokladať súdne rozhodnutie za záväzné a definitívne¹⁰. „Dobrý občan musí zachovávať aj zlé zákony, aby nepovzbudzoval zlého občana k porušovaniu dobrých zákonov. Tak vlastne stotožňuje zákonné so spravodlivým: spravodlivosť znamená žiť podľa zákonov štátu¹¹. Vzdával sa kompetencie posudzovať spravodlivosť súdnych rozhodnutí. Zároveň približuje svoju neochvejnú vieru v spravodlivý verdikt slovami, že sudca nesedí na súde preto, aby robil právo predmetom milosti, ale aby ho rozsudzoval; a je pod prísahou, že nebude prejavovať priazeň podľa svojho osobného zdania, ale že bude súdiť podľa zákonov¹².

Obdivuhodným spôsobom poukázal spoluobčanom na svoj morálny záväzok, vnímajúc ako neochvejný rešpekt voči zákonom a právnemu systému štátu. V konečnom dôsledku to boli práve oni, spoluobčania, ktorí následne umožnili blahodarné pôsobenie zákonov tým, že ich rešpektovali, čím im poskytli uznanie a účinnosť. A tak sa v konečnom dôsledku naplnilo Sokratovo poslanstvo, zvyšujúce prirodzenú úctu k právu.

Morálnu autoritu, ktorá nemalým prínosom prispela k ochrane práva a k jeho správne nasmerovaniu bola významná osobnosť – rétor, filozof a právnik Rímskeho štátu **Marcus Tullius Cicero**. Niet pochyb, že tento neobyčajný, mimoriadne nadaný človek je „predstaviteľom a hovorcom jednej z hlavných zložiek civilizácie európskej a dnes i svetovej. Vystupoval i ako úspešný advokát a rečník. K zákonom a rímskej jurisdikcii vôbec prechovával neuveriteľný obdiv a úctu, čo dokazuje slovami vo svojom spise O rečníkovi: „na môj veru knižnice všetkých filozofov prekoná podľa môjho názoru jediná knižka obsahujúca zákony dvanástich dosiek¹³, ako váhou svojej autority, tak bohatosťou úžitku, ak máme na mysli pramene a základy zákonov. ... Z nich totiž vidíme, že práve tu máme hľadať mravnú silu¹⁴. Ctil si a vzdával chválu rímskemu právu zvýrazňovaním, ako je dôležité sa „dokonale naučiť právo občianske, zoznámiť sa so zákonmi, obsiahnuť celú minulosť, spoznať procesný poriadok senátu, štátnu ústavu a práva spojenecké ...“¹⁵. Sám neskôr vo svojej knihe O povinnostiach napísal, že „ľudia si vždy žiadali rovné právo. Dokiaľ ho dostávali od spravodlivého a poctivého jednotlivca, boli s ním spokojní. Keď tomu prestalo tak byť, boli vynájdené zákony, aby so všetkými ľuďmi vždy hovorili jednou a tou istou rečou. ... Skrátka, je treba všemožne pestovať a zachovávať spravodlivosť“¹⁶. Poukazoval tiež na bezprávie, ktorého pôvod videl predovšetkým v existujúcom režime „popierajúceho veškeré predstavy o morálke“.

Pojmy ako spravodlivosť, čestnosť a statočnosť predstavovali základné piliere slušnosti v jeho živote. Jeho princíp slušnosti (*decorum*) „nemôže byť odlúčený od čestnosti, lebo čo sa sluší je čestné, a čo je čestné to sa sluší“. Silne vnímal potrebu morálky ako v súkromnom, tak i vo verejnom živote.

Dôkladnejším a jasnejším výkladom práva prispel, analogicky, aj k jeho ochrane. Vypovedá o tom najmä jeho dielo O povinnostiach, ktoré je štúdiou o práve, spravodlivosti a čestnosti. Cicero vnímal právo ako určité spoločenské puto, bez ktorého nie je v spoločnosti ani poriadku, ani kázne. Svojim postojom teda obhajoval dôsledné dodržiavanie právnych noriem, ktoré spravodlivo modifikovali vzťahy nimi upravené.

Právo vnímal ako „podstatný prvok združovania, bez ktorého nemôže žiadna spoločnosť existovať. Je to spoločenské puto – *vinculum societatis* – a len vďaka nemu môže v medziľudských vzťahoch existovať poriadok – *vivendi disciplina*.

Spravodlivosť chápal ako všeobecný základ ľudskosti a spoločenstva života. Cicerovým „prvým príkazom spravodlivosti je, aby človek človeku neškodil, ibaže by bol nespravodlivo napadnutý a aby spoločné statky užíval, ako spoločné a súkromné, ako súkromné. ... základom spravodlivosti bola podľa Cicera vernosť, to je stálosť a opravdivosť v sľuboch a dohodách¹⁷. Svoj obdiv a úctu k právu prezentuje tiež myšlienku: „*hlavnou zásadou, ak chceš niekomu preukázať službu je, aby si v jeho prospech nepresadzoval nič, čo by odporovalo slušnosti a právu. ... A nie len právom prirodzeným, to jest právom spoločným všetkých národov, no i zákonmi jednotlivých národov, na ktorých v jednotlivých štátoch spočíva ústavné zriadenie, bolo zhodne stanovené, že nesmie jeden druhému škodiť pre svoj vlastný prospech*. Svoje úvahy o spravodlivosti, čestnosti a slušnosti Cicero prezieravo využil na upresnenie podstaty a významu práva, čo v konečnom dôsledku opäť v nemalej miere prispelo k jeho ochrane.

Ďalšou zaujímavou osobnosťou bol holandský diplomat a tvorca medzinárodného práva **Hugo Grotius**. Snažil sa vyriešiť praktický problém, ktorý spočíval v nájdení záväzného práva pre všetky zvrchované národy, kde neexistovala všeobecne prijímaná autorita, či už svetská alebo duchovná. Geniálny intelekt tak umožnil Grotiovi formovať nový právny systém. Začal teda utvárať medzinárodné právo, ktoré bolo aplikovateľné na medzinárodné vzťahy prostredníctvom prijateľného prirodzeného práva, založeného na ľudskej skúsenosti a overenej tradícii. Jeho pravidlo *‘Pacta sunt servanda’* (požiadavka dodržiavania daných sľubov, teda uzavretých zmlúv) sa stalo základom právneho i spoločenského života na národnej i medzinárodnej úrovni!

Grotius nielen ako advokát mieru a humanizácie vojny, analogicky aj ako morálna autorita najmä pre právnickú a filozofickú obec sa pokúsil z „vojny urobiť usporiadanú právnu skutočnosť, a tým ju do určitej miery skrotiť. ... jeho naliehanie nesmeruje k zamedzeniu vojen, ale k ich humanizácii právnymi prostriedkami“¹⁸.

Z Grotiových prínosov pre právnu vedu bolo, že zracionalnil prirodzené právo stotožnením morálneho zákona s imperatívmi rozumu. Takáto laicizácia, teda zosvetštenie, znamenala v spôsobe uvažovania o práve doslova intelektuálnu revolúciu. Právo prestalo byť chápané ako jeden z aspektov spravodlivosti, ale ako nástroj slobodnou vôľou obdareného človeka, ktorý s jeho pomocou organizuje spoločnosť a vzťahy v nej. Grotius naznačil „základy akejsi všeobecne platnej sociálnej etiky, ktoré však mali obrovský význam pre ďalší vývoj práva. Po prvýkrát v histórii nadobúda právo podobu systému všeobecne záväzných pravidiel. Obsah práva teda začína byť logicky usporiadaným systémom noriem.

Dôležitým gestom vo vývoji práva, ktoré ho navigovalo do podoby, v akej ho máme dnes je Grotiovo definovanie práva, ako „*kvalitu osoby, ktorá osobu oprávňuje niečo vlastniť, alebo určitým spôsobom jednať, bez toho, že by sa previnila proti morálke*. Ide teda o morálnu kvalitu subjektu, odvodenú z povahy človeka a založenú na zákone, kvalitu, ktorá sa prejavuje v jeho moci nad sebou (sloboda), v jeho moci nad iným človekom (otcovská moc, suverénna moc panovníka), v jeho moci nad vecami

(vlastníctvo) a v jeho možnosti jednat¹⁸. Jeho prioritnou úlohou bolo prispieť k odstráneniu násilia a neporiadku a chrániť osobnú bezpečnosť a vlastníctvo.

Do dejín európskeho právneho myslenia sa ako „nekorunovaný kráľ verejnej mienky“, filozof, historik, osvietenec, humanista a v neposlednom rade i právnik zapísal **Francois Marie Arouet – Voltaire**.

Bol morálnou autoritou svojej doby, bojovníkom za spravodlivosť, slobodu a ľudskúnosť, ktorý ostro vystupoval proti fanatizmu, bezpráviu a pokryteckému vierovyznávaniu. Po celý svoj život hľadal odpovede na otázky morálky: „aké je poslanie človeka na svete a jeho zodpovednosť pred spoločnosťou, akým spôsobom dosiahnuť harmóniu medzi úsilím človeka uskutočniť svoje prirodzené túžby s nevyhnutnosťou dodržiavania všeobecných noriem správania sa“. Preslávil sa i obhajobami a rôznymi záslužnými činmi na obranu a rehabilitáciu nespravodlivo odsúdených, ktorých mená sú napokon uvedené aj na jeho náhrobku. Hlásal potrebu ochrany práva a spravodlivosti.

„Vykonal mnoho aj pre reformu trestného práva, pre prijatie humánnejšieho trestnoprávneho zákonodarstva, odsudzoval trest smrti a mučenie ako metódu vyšetrovania, ... zdôrazňoval, aby zo sféry trestného práva boli odstránené tresty tzv. náboženských priestupkov: bohorúhačstvo, kacírstvo a pod. ... opravdivé súdnicstvo dokazoval Voltaire, musí vychádzať z prezumpcie nevinoty obžalovaného“. V ňom nachádzame zmysluplný odkaz: „nech žiadny kňaz nemôže odňať žiadnemu občanovi ani najmenej právo pod zámenkou, že tento občan je hriešnik, pretože kňaz, sám hriešnik, sa má za hriechy modliť a nie ich súdiť. ... nech je len jedna váha, jedna miera a jedno právo, ... nech všetky zákony sú jasné, rovnaké a presné“¹⁹.

Voltaire už len tým, že „dokázal zbúrať verejnú mienku širokých mas občanov“ možno právom považovať za morálnu autoritu, ktorá nemalým prínosom prispela k ochrane práva, resp. k prestavbe justičného a právneho systému Francúzska. K Voltairovej sláve nemalo prispieť i jeho rázny postoj k pokroku v myslení, charakteristického odmietaním zastaralých dogiem a predsudkov. Veľkosť jeho osobnosti spočíva v tom, že „sa preslávil ako živý symbol spravodlivosti pre všetkých“, ktorého hlas počúvala celá Európa. Prostredníctvom rozsiahleho písania o prirodzenom práve, o spravodlivom usporiadaní spoločnosti a v obhajobe rovnosti medzi ľuďmi.

Immanuel Kant sa taktiež javí v hĺbke duše ako skvelý právnik. Hľadajúci, okrem iného, odpovede na otázky v čom tkvie legitimita práva a akým spôsobom je možné právo ochrániť. Dáva myšlienkam o práve nový rozmer. Hovorí, že „právo sa zaoberá vonkajším a vynútitelným aspektom dokonalých morálnych povinností voči druhým. ... náuka o práve, aj keď s morálkou nevyhnutne súvisí sa odlišuje od nauky o cnosti“²⁰. Morálka ako forma cnosti kladie požiadavky na vôľu a vnútornú motiváciu. Zákon kladie požiadavky na navonok prejavené konanie, nie na motiváciu²¹. Podľa Kanta právo upravuje správne používanie slobody vo vonkajších vzájomných vzťahoch medzi ľuďmi, a aby nedochádzalo ku kolízii slobôd, obmedzuje sféru slobody každého. „Preto všeobecný právny zákon znie: *konaj navonok tak, aby slobodné používanie tvojej ľubovôle bolo zlučiteľné so slobodou každého podľa všeobecného zákona*“.

Kant rozlišuje medzi „mravným činom, kedy mravný zákon bezprostredne určuje vôľu osoby takýto čin uskutočniť a legálnym činom, kedy sa čin síce uskutočňuje v súlade s mravným zákonom, ale subjekt má k svojmu jednaniu iné pohnútky (strach

z trestu, ziskuchtivosť). právo je pre neho teda sférou legálneho zachovania požiadavky kategorického imperatívu²², ktorá sa týka vzájomných vzťahov medzi ľuďmi. ... Právo, ako tvrdí Kant, je poriadok. Definuje ho ako: súhrn podmienok, za ktorých môže byť ľubovôľa jedného zlúčená s ľubovôľou druhého podľa všeobecného zákona slobody. Úlohou práva je pripustiť len takú činnosť jednotlivých osôb, ktorá by bola objektívne zlučiteľná s požiadavkami mravného zákona. ... Oprávnený je teda každý čin, pri ktorom prejav slobodnej ľubovôle každého môže koexistovať so slobodou všetkých ostatných.

Zaujímavé na Kantovej morálke je, že nie je závislá od záujmov jednotlivca ani od jeho šťastia. Dokonca ani „morálna hodnota činu nezávisí od jeho účinkov či dôsledkov. ... Morálne správny čin musí mať morálne správny motív a aby bol čin morálny, musíme ho vykonať preto, že je to tá správna vec, ktorú treba urobiť, alebo z úcty k morálnym hodnotám ako takým“²³. Kant vysvetľuje ďalej. „Keď teda niečo konám, musím si byť istý, že chcem, aby každý konal to isté, pokiaľ sa dostane do tej istej situácie. Tu nám v prenesenom význame Kant pripomína Ježišove slová: *chovajte sa k ľuďom tak, ako chcete, aby sa ľudia chovali k vám*. Ak chcem teda určitým spôsobom jednat, mám si položiť otázku, čo by zostalo z ľudstva, keby každý konal ako ja.

Kant požaduje: „*konaj tak, aby si ľudstvo tak vo svojej osobe, ako aj v osobe každého druhého, používal vždy zároveň ako účel, a nikdy nie iba ako prostriedok*“²⁴. Tu teda Kant požaduje v prvom rade úctu k človeku. Vysvetľuje, že „viera spočíva na vôli a sama zo seba vyvodzuje praktické idey o tom, čo má byť. ... Kategorický imperatív je vlastne nepodmienečný príkaz rozumu, adresovaný vôli. Platí absolútne a rovnako pre všetky rozumné bytosti. Jeho dôkladná formulácia znie: „*konaj tak, akoby sa maxima tvojho konania mala prostredníctvom tvojej vôle stať všeobecným zákonom*“²⁵.

Čitateľa prirodzene naviguje týmito myšlienkami k sebareflexii a ku kritickému zhodnoteniu svojho správania. Sila Kantovho posolstva spočíva v preventívnej sebaregulácii, ku ktorej čitateľ zákonite dospeje pri posudzovaní svojho aktuálneho správania a konania. V konečnom dôsledku sa to prejaví v rešpekte a úcte k právnym normám, či už z pohľadu zákonodarcu, alebo subjektu, ktorého postavenie a vzťahy právna norma upravuje.

R. Dworkin²⁶ kritizuje pozitivizmus pre jeho jednostrannosť, ale i preto, že ignoruje dôležitú úlohu iných hodnôt, ktoré nie sú normami. Napríklad sudca musí aplikovať právne princípy, aby dospel k stanovisku, ktoré sa zakladá na práve. Nemôže brať zreteľ na správu verejných záležitostí, a konať ako zákonodarca. Podľa Dworkina pod pojem právo môžeme zahrnúť nielen normy, ale aj princípy. Pozitivizmus nepovažuje princípy za dôležité. Právne normy sa aplikujú spôsobom „všetko alebo nič“ (all or nothing way).

Dworkin si kladie otázky ako má sudca rozhodnúť, ktoré princípy sú obsiahnuté v systéme práva, v rámci ktorého sudca koná.

Dworkin v osobe sudcu „vytvára“ model právnika nadľudsky šikovného, učeného, rozhodného a trpezlivého. Tomuto ideálnemu sudcovi dáva meno Herkules, ktorý vo svojej činnosti akceptuje hlavné, neprotirečivé a regulatívne právne normy.

Dworkin zdôrazňuje význam integrity, ktorá zahrňuje slušnosť (fairness) a spravodlivosť (justice) a prísne zachovávanie ustanovených postupov.

Slušnosť sa týka zaobchádzania s jednotlivcom v rámci spoločnosti a spravodlivosť sa používa v zmysle morálneho kódexu spoločnosti. V neposlednom rade zdôrazňuje maximálnu mieru rovnosti medzi občanmi Iba vtedy, ak sa bude právo zakladať na takto chápanej integrite môžeme podľa Dworkina zdôvodniť uplatnenie kolektívneho donútenia prostredníctvom práva.

L. L. Fuller v snahe formulovať minimálne požiadavky „právneho systému“ vytvoril teóriu procedurálneho naturalizmu²⁷.

V diele Morálka práva vysvetľuje aké znaky musí spĺňať spoločenský systém, aby bol schopný vytvoriť právny systém.

Zdôrazňuje niekoľko vlastností zákona:

1. všeobecnosť,
2. verejnosť,
3. prospektívnosť, a nie retroaktívnosť,
4. zrozumiteľnosť,
5. dôslednosť,
6. schopnosť prispôsobenia,
7. stabilitu,
8. používanie pri správe spoločnosti.

Toto sú vlastnosti, ktoré tvoria vnútornú morálku práva, vnútorná povaha právneho systému.

Vernosť právu (fidelity to law) je odrazom predstavy, že občan je povinný zachovávať zákon iba vtedy, ak sú dané znaky, ktoré tvoria vnútornú morálku práva.

V historickom kontexte Fullerov prístup významne prispel ku kritike formálnych pozitivistických analýz práva. Jeho teória je skôr post-pozitivistickou analýzou ako prirodzenoprávnou.

Примечания

¹ Zošity humanistov. Číslo 71, júl 2008. Vydáva Rastislav Škoda, Bratislava, s. 18.

² Chovancová, J. Liberalizmus vs. komunitarizmus. Bratislava: VOPFUK, 2006, s. 17.

³ Chovancová, J. Antológia z politickej a právnej filozofie. Bratislava: VO BVŠP, 2009, s. 125.

⁴ Graeser, A. Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 137.

⁵ Toman, J. – Tomanová, M. Sokrates. Praha: Československý spisovatel, 1975, s. 321.

⁶ Graeser, A. Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 138.

⁷ Platón Spisy I., Euthyfrón, Obrana Sokrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofistés, Politikos. Preklad František Novotný. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 50.

⁸ Platón Spisy I., Euthyfrón, Obrana Sokrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofistés, Politikos. Preklad František Novotný. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 51.

⁹ Graeser, A. Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 138.

¹⁰ Graeser, A. Řecká filozofie klasického období. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 142.

¹¹ Brösl, A. Dejiny politického a právneho myslenia. Bratislava: Iura Edition, 1999, s. 25.

¹² Platón Spisy I., Euthyfrón, Obrana Sokrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofistés, Politikos. Preklad František Novotný. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 54.

¹³ Ide o najstaršiu rímsku kodifikáciu obyčajových noriem. „Zákon 12 tabúl“ sa od samého počiatku tešil nebývalej autorite. Považoval sa za prameň všetkého verejného i súkromného práva ... každý inteligentný Riman poznal jeho text spamäti. Cicero sa ho učil ako povinnú školskú básničku. Zachovali sa len jed-

notlivé vety, rôzne príkazy a zákazy, ako ich s obľubou citovali rímski právnici, historici a rečníci z konca republiky i prvých storočí cisárstva“. KINCL, J. – URFUS, V. Římské právo. Praha: Panorama, 1990, s. 33.

¹⁴ Cicero, M. T. O Řečníku, preložil Václav Prach. Praha: Hendrich, 1940, s. 34-35.

¹⁵ Cicero, M. T. O Řečníku, preložil Václav Prach. Praha: Hendrich, 1940, s. 28.

¹⁶ Cicero, M. T. O povinnostech, z lat. originálu preložil Jaroslav Ludvíkovská. Praha: Svoboda, 1970, s. 104.

¹⁷ Cicero, M. T. O povinnostech, z lat. originálu preložil Jaroslav Ludvíkovská. Praha: Svoboda, 1970, s. 33-34.

¹⁸ Brösl, A. Dejiny politického a právneho myslenia. Bratislava: Iura Edition, 1999, s. 112.

¹⁹ Voltaire, F. M. Filozofický slovník. Preložila Emma Horská, Jan Laichter. Praha, 1925, s. 370-371.

²⁰ „Uzrieť cnosť v jej skutočnej podobe nie je nič iné, než predstaviť mravnosť zbavenú všetkých prímiesi zmyslovosti a všetkých nepravých ozdôb odmeny alebo sebalásky“. KANT, I. Základy metafyziky mravov. Bratislava: Kalligram, 2004, s. 54.

²¹ Thomson, G. Kant, preložila Ľubica Hábová. Bratislava: Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT, 2004, s. 93-94.

²² Kategorický imperatív opisuje, ako by konala dokonale racionálna bytosť. Pre nedokonalé racionálne bytosti, ako sme my ľudia, je to „to čo by malo byť“, ktoré nám diktuje ako by sme mali konať. Thomson, G. Kant, preložila Ľubica Hábová. Bratislava, Albert Marečin Vydavateľstvo PT, 2004, s. 84.

²³ Thomson, G. Kant, preložila Ľubica Hábová. Bratislava, Albert Marečin Vydavateľstvo PT, 2004, s. 82-83.

²⁴ Chovancová, J.: Kant filozof a právnik In: Acta univeritas Masarykianae Brunensis, Brno 2004, s.160-164.

²⁵ Kant, I. Základy metafyziky mravov. Bratislava: Kalligram, 2004, s. 48.

²⁶ Chovancová, J., Valent, T. Filozofia pre právnicka. Bratislava: VO PraF UK, 2008, s. 227.

²⁷ Chovancová, J. Filozofia a politická filozofia 20. storočia. In: Acta Facultatis Iuridicae UK, roč. 19, Bratislava 2000. s. 87

M. Danish

THE IMPORTANT AUTHORITY IN THE HISTORY OF THE LAW DEALS

Key words: *history of the law; crisis of morality; Socrates; Cicero; Voltaire; Kant.*

Article entitled important authority in the history of the law deals with the need for moral authority, as participating sponsor in the protection of the law. Especially today – in time of economic crisis, respectively, in crisis of morality. Through important personalities in the history of humanity, as Socrates, M. T. Cicero, H. Grotius, F. M. Voltaire or Kant, causing with their life work a revolution in legal thinking the author points to the need of existence and activity of moral authority. Especially in the field of law. However, not all authorities can be considered as morally. In the 20th century are very important to talking about so important theists such as R. Dworkin, L. L. Fuller. An important message is that history is rich, so that we learn from it and inspired by these authorities, created your own court and then correctly decided that we avoid mistakes with our ancestors have solved.

Г.В. Рокина